

Laikmečių sankirtos ir kontekstai: nacionalinė mokslinė konferencija „Vakarykščio pasaulio atgarsiai“

Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimo išvakarėse, 2017 m. gruodžio 5–8 d., Lietuvos kultūros tyrimų institutas su Lietuvos dailės muziejumi surengė nacionalinę mokslinę konferenciją „Vakarykščio pasaulio atgarsiai“. Pasak konferencijos organizatorių, konferencijos problematiką inspiravo austrų rašytojo Stefano Zweigo autobiografijoje „Vakarykštis pasaulis: europiečio prisiminimai“ perteiktos rašytojo įžvalgos apie kintantį Europos kultūrinį žemėlapi ir vertybių krizę. XX a. mąstytojo mintys provokavo apmąstyti Lietuvos kultūros tyrinėjimų lauką, per šimtmetį nuo Lietuvos valstybės atkūrimo sukaupto nacionalinio kultūros paveldo istorinę, meninę, muziejinę vertę, aktualizuoti mokslo ir meno sąveiką. Konferencijos sumanytoja dr. Margarita Matulytė teigė, kad pagrindinis mokslinio forumo uždavinys buvo nukreiptas į bandymą suprasti ne tik tai, kas mes buvome, bet ir kas mes esame, o svarbiausia – kaip mums išlikti. Humanitarinis mokslas pajėgus parengti tautos išlikimo receptus ir svarius argumentus visuomenei bei politikams, kad būtume pasirengę pasitikti savo istorinį likimą. Mokslininkės nuomone, ilgalaikė tautos gyvavimo patirtis rodo, kad lietuvių tauta yra fenomenali savo užsispyrimu ir atkaklumu, tačiau išbandymai, kurių Lietuva jau patyrė ne vieną, globalizacijos laikais ateina klastinga forma, ir nereikia turėti iliuzijų, kad mumis, mūsų kalba ir kultūra kažkas pasirūpins, todėl pagrindinis konferencijos

credo sutelktas į siekį, kad nei vienas pasaulio muziejus niekada neturėtų eksponatų, liudijančių apie išnykusią lietuvių tautą.

Sesiją „**Baltų kultūros ištakos ir jos santykis su XXI amžiaus pasauliu**“, kurioje pasitelkiant naujausius istorinius, archeologinius, filologinius, etnologinius tyrimus, buvo aptartos mūsų kultūros ištakos, keliami ypatingai svarbūs klausimai apie tai, kas yra baltai, kaip mes juos suvokiame ir identifikuojame XXI amžiuje, kokios baltų kultūros sampratos mokslinės korekcijos įmanomos ir būtinos, pradėjo akademiko **Vlado Žulkaus** pranešimas „**Laiko sluoksniai Lietuvos archeologijoje**“. Provokacinėmis tezėmis mokslininkas iškėlė aktualias baltų archeologijos problemas. Ar mūsų kasinėjimų duomenų interpretacijos pakankamai pagrįstos, ar tie duomenys yra objektyvūs? Siūloma peržiūrėti kai kurias tyrimų išvadas, lietuvių archeologijos stereotipus ir taisyti pačių padarytas išvadas. Į daugelį klausimų archeologas gali atsakyti tik tyrimų lauke, panaudodamas pažangius tyrimo metodus. Tačiau į iškastus sluoksnius sugrįžti neįmanoma, todėl mokslininkas siūlo: „jei gali nekasti – nekask.“

Prof. dr. **Rimantas Balsys** pranešime „**Ikikrikščioniškoji baltų religija: vertybinis matmuo**“ svarstė, ar galime ikikrikščioniškąją religiją laikyti lygia kitoms religijoms. Mokslininkas atkreipė dėmesį į įvairuojantį šios religijos pavadinimą (ikikrikščioniškoji religija, pagonybė, se-

nameldžių ir panašiai). Pasak profesoriaus, dėl visų pavadinimų galima diskutuoti, tačiau mažiausiai tinka „pagonybė“, nes, visų pirma, protėviai taip savo religijos nevadino, kita vertus, verčiant iš lotynų kalbos, atsiranda orientacija į valstietiškąją religiją, kas prasilenkia su tiesa – rašytiniai šaltiniai liudija apie kilmingųjų religines apeigas, apie karių aukojimus ir t. t. XXI a. mokslininkų tyrinėjimuose ikirikščioniškoji baltų religija laikoma podukros vietoje, jos nevertinant ir numenkinant. Remdamasis savo išleistomis monografijomis, prelegentas reabilituoja ikirikščioniškąją religiją, vaizdžiai argumentuodamas savo požiūrį apie šios religijos brandą ir vertę.

Prof. dr. **Dalia Kiseliūnaitė** savo pranešimą tikslingai pavadino **„Žinios ir naratyvas apie gimtosios kalbos kilmę: Kuršių nerijos kuršininkų atvejis“**, nes, pasak jos, kai ką žinome, kai ką spėjame. Baltų kraštų istoriografijoje Kuršių nerijos autochtonais yra laikoma baltų etninė grupė, kuri yra kildinama iš senųjų kuršių. Dėl to ji vadinama „kuršiais“ arba „kuršininkais“. Gyvuoja mitas, kad Kuršių nerijos gyventojų kalba yra iki šiol išlikusi kuršių kalba. Šį mitą ir ėmėsi paneigti tyrinėtoja, sugriaudama ir kitą tarp kalbininkų prielaidą, kad vėlyvojo laikotarpio kuršininkų kalba artimiausia Pietų Kuršžemės dialektams. Daromos išvados, kad Kuršių nerijos kuršių kalba yra latvių kalbos dialektų pagrindu susiformavęs baltų dialektas, susikūręs iš skirtingų geografinių arealų ir plitęs priklausomai nuo gyventojų sudėties, kuri nuolat kito. Sociolingvistiniu požiūriu ji laikytina atskira baltų kalba, kuri pradėjo formuotis vėlai ir anksti baigė savo gyvavimą, funkcionavo kaip sociolektas. Trečiasis

paneigtinas mitas: šia kalba kalbėjo ne tik iš Kuršo kilę, bet ir įvairios kilmės žmonės. Mokslininkė daro išvadą, kad kuršininkų kalba yra labai vertinga baltistikos mokslui dėl savo archajiškos prigimties.

Doc. dr. **Gintautas Zabiela** pranešime **„Piliakalniai baltų gyvenime seniau ir dabar“** pateikė piliakalnių statistinius tyrimus, atskleidė išsaugojimo problemas ir pažymėjo, kad piliakalnių gausa ir koncentracija – išskirtinis Lietuvos, kaip baltų krašto, bruožas.

Dr. **Romano Shiroukhovo** pranešimas **„Pasaginės segės žvaigždiniais galais ir jų potipiai Baltijos jūros regiono kontaktų erdvėje“** buvo skirtas tyrimų metodologijos analizei. Pristatytas Vokietijoje rengiamas projektas, kuriuo siekiama gauti kuo tikslesnę chronologinę sistemą ir sukurti originalų metodą, kuris būtų taikomas geležies amžiaus archeologijai identifikuoti. Analizuotų segių tipai, aptinkami 90 proc. vyrų turtingų karių raitelių degintuose kapuose ir gali būti siejami su militarizuotu baltų visuomenės elitu, yra išsamus šaltinis, pasitelkiamas nagrinėjant transregionališkus ryšius.

Mokslininkių duetas prof. dr. **Dalia Pakalniškienė** ir doc. dr. **Jūratė Lubienė** parengė pranešimą **„Kuršiškas pėdsakas: šiaurės žemaičių kūno dalių pavadinimai“**. Prelegentės pristatė mokslininkų grupės tyrimą apie vieną žodžių grupę – sematonimus. Ištyrus sematonimus kilmės požiūriu, paaiškėjo, kad jie priklauso skirtingiems chronologiniams sluoksniams. Kitas kriterijus – formalioji struktūra. Daromos išvados, kad kuršiškas sematonimų sluoksnius identifikuotinas tik pasitelkiant kompleksinius tyrinėjimus.

Istorikas **Egidijus Miltakis** pranešime „**Pseudo-Kristijono kronikos klausimas XXI a.: ar baltų kultūra vėlyvųjų viduramžių istorijos šaltiniuose buvo fiksuojama ar konstruojama?**“ iškėlė istorinių šaltinių patikimumo problemą. Tyrinėjama ir kvestionuojama pirmojo Prūsijos vyskupo Kristijono kronika, kurioje atsispindi pagoniškoji Prūsijos istorija.

Dr. **Sigitą Bagužaitę-Talačkienę** konferencijos tema paskatino susimąstyti apie nacionalinio paveldo aktualizavimą, siekiant išlaikyti balansą tarp nacionalinės savivokos ir kosmopolitizmo. Todėl jos pranešimas „**Pajūrio kapinynų archeologinė medžiaga: išgelbėti baltų proistorės liudijimai Palangos gintaro muziejuje**“ skirtas aptarti muziejininkystei tikslui kaupti ir saugoti tautinį paveldą aptarimą.

Sesijoje „**Kūrybinės terpės ir kultūros komunikacijos slinktis nuo Apšvietos iki XXI amžiaus**“ buvo nagrinėjami mūsų valstybės europietišką dvasią formavę daugialypiai kultūriniai veiksniai, analizuojama Europos kultūros įtaka lietuvių dailėi, literatūrai, muzikai bei kitoms meno sritims, menininkų pasaulėjautos ir pasaulėžiūros kismas. Koncentruojant dėmesį į kultūros komunikaciją, lemiančią meno centrų ir mokyklų susiformavimą, analizuota Europos kultūros įtaka lietuvių dailėi, teatrui bei kitoms meno sritims, ieškoti kūrybiniai ryšiai bei idėjinė bendrystė, kelti klausimai apie modernios tautos ištakas.

Pirmojo pranešimo prelegentė dr. **Sigita Maslauskaitė-Mažylienė** pranešime „**Religinė dailė ir kultūros komunikacija: vakarykščio pasaulio atgarsiai**“ apžvelgė opias šiandienos. Pažymėdama, kad dauguma (apie 73 proc.) Lietuvos paveldo yra

religinės prigimties katalikiška dailė, mokslininkė iškėlė ir su juo kylančias problemas: uždarinėjamos mažos bažnyčios, nyksta religinės bendruomenės, pradėti steigti bažnytinio paveldo muziejai. Šia prasme Lietuva nėra išskirtinė tarptautiniame kontekste – sekuliarizacijos tempas auga ir Europoje (bažnyčios virsta bibliotekomis, muzikos ar parodų salėmis ir kt.), tai yra labai gyvas procesas. Sakrali erdvė neretai virsta oksimoronu ir kyla klausimas, ar tuščios bažnyčios išlaiko sakralumą, ar jį išlaiko relikvijos muziejuje (kartais skatinamas relikvijų palaidojimas). Juk religinė dailė – tai vakarykščio pasaulio atgarsis, todėl svarbu surasti tinkamų priemonių, kad ji pasiektų platesnę visuomenę. S. Maslauskaitė-Mažylienė teigia, kad bažnytinis paveldas Lietuvoje turi potencijos atgimti naujai misijai.

Sakralinės dailės temai buvo skirtas ir dr. **Skirmantės Smilingytės-Žeimienės** pranešimas „**Devociniai paveikslėliai – komunikacijos priemonė**“. Mokslininkė atsigręžia į religines marginalijas – religinius paveikslėlius, kuriuose slypi intymioji, mažoji istorija. Juose galima atsekti XIX pab. – XX a. pr. gyvenusių žmonių pėdsakus. Originalių lietuviškų paveikslėlių buvo vienetai. Dažniausiai jie buvo atvežami iš užsienio šalių ir platinami „partizaninėmis“ sąlygomis, išrašant maldelėmis – tai savotiški lietuviško raštingumo veidrodžiai. Išlikę Lietuvoje – apšepę, apiplyšę, daug vartyti rankose, iš ko galima spręsti, kad jie buvo populiarūs religinės komunikacijos priemonė.

Dr. **Aušros Vasiliauskienės** pranešime „**Mickevičiaus Madona: atvaizdas kaip romantizmo kultūrinės raiškos atvejis**“

Pranešimą skaito
dr. Roman Shiroukhov.
I sesija „Baltų kultūros
ištakos ir jos santykis su
XXI amžiaus pasauliu“,
Palangos gintaro
muziejus, 2017-12-05.
Fot. Paulius Makauskas

nagrinėtas baroko epochos paveikslas, priklausęs romantizmo poetui Adomui Mickevičiui. 2015 m. į jį atkreiptas dėmesys, kai jis buvo atvežtas iš Dūkšto bažnyčios parodai Bažnytinio paveldo muziejuje. Ikonografinis tyrimas papildytas bažnyčios ir paveiklslo atsiradimo joje istorija.

Prof. dr. **Ramunė Šmigelskytė-Stukienė** savo pranešime „**Tarp Ženevos, Florencijos ir Rietavo: Irenėjaus Kleopo Oginskio (1808–1863) kultūrinės patirtys**“ pateikė istorinį žvilgsnį į Mykolo Kleopo Oginskio sūnų per „Tėviškus priesakus sūnui“, kurie išliko laiškuose.

Kilmingų Lietuvos žmonių istorijai skirtas ir **Aistės Bimbirytės-Mackevičienės** pranešimas „**Vakarų Europos dailė Lietuvos dvaruose: Tiškevičių atvejis**“. Į Tiškevičių dvarus pažvelgta paveldosauginiu aspektu – kaip į Vakarų Europos dailės saugyklas. Aptartos dvarininkų kelionės po Europą, pagrindiniu tikslu pasirenkant Italiją, kurioje buvo daug kūrinių pirkimo ir išvežimo apribojimų. Doc. dr. **Aušrinė Cemnolonskė** ištyrė ir parengė pranešimą apie „**Lietuvos istorijos nara-**

tyvą XIX a. dailėje“. Kokią istoriją matė ir vizualiai išreiškė kūrėjai XIX a., Tautų pavasario amžiuje? Šį palikimą prelegentė apžvelgė suskirstydama jį į kelias grupes. Pirmąją sudaro *pagoniškoji praeitis*, kuri daugiausia atsispindėjo pagal literatūriniais tekstais pagrįstus paveikslus atliktos grafines kopijos. Antrajai darbų grupei priskiriama *kunigaikščių ir jų mirties* tema (simboliška tai, kad vaizduojamos ne kovos, o mirtis, kuri asocijuojasi su lietuvių tautos mirtimi XIX a.). Trečioji grupė yra *romantiškos istorijos*, vaizduojančios Kęstutį ir Birutę, Žygimantą Augustą ir Barborą Radvilaitę. Kitos paveikslų grupės pavyzdžiai vaizduoja *pergales ir žygius* (Vytauto Didžiojo priesaika, Žalgirio mūšis ir kt.). Kaip neoklasicizmo pasekmę tyrinėtoja išskyrė dar vieną darbų grupę – tai *XIX a. įvykiai menininkų akimis*. Atskirą bloką sudaro *metaforiški paveiksai apie istoriją*, kuriuos atspindi kūriniai, skirti Emilijai Pliaterytei, 1863 m. sukilimui ir panašiai. Tyrinėtoja spėja, kad bajorija saugojo istoriškumą, kuris buvo suvokiamas plačiau, metaforiškai.

Konferencijos dalyviai (iš kairės): doc. dr. Helmutas Šabasevičius, doc. dr. Romualdas Juzefovičius, dr. Margarita Matulytė. II sesija „Kūrybinės terpės ir kultūros komunikacijos slinktis nuo Apšvietos iki XXI amžiaus“, Vilniaus paveikslų galerija, 2017-12-06. Fot. Tomas Kapočius

Dr. Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė perskaitė pranešimą „Tarp praetis ir ateities: tradicijos ir naujovės tarpukario Lietuvos dailių amatų edukacijos sistemoje“. Mokslininkė aptarė dailių amatų funkcionavimo struktūrą, edukacinį tinklą, tarptautinius ryšius. Doc. dr. Helmutas Šabasevičius pranešime „Mitologiniai herojai Lietuvos baleto scenoje“ apžvelgė baleto istoriją, susijusią su mitologija, pradedant 1570 m. Vilniaus kolegijos kieme pastatytu „Herakliu“ ir apibendrinant vėlesnius pastatymus mitologijos aspektu. Greta mitologinių motyvų bei temų išskirtos ir lietuviškos legendos „Jūratė ir Kąstytis“, „Eglė žalčių karalienė“.

Daug diskusijų išprovokavo dr. Linos Preišegalavičienės pranešimas „Kultūrinės atminties artefaktai šiuolaikiniame interjere“. Prelegentė, ištyrusi kultūrinės atminties artefaktus šiuolaikiniame interjere, pagrindinius viešų ir privačių interjerų raidos etapus, suformulavo problemą, kad dabar kuriamos erdvės yra be kultūrinės

atminties, stokojančios originalumo, suvienodėjusios, etniškumas beveik išnykęs net ir kaime – etniniai elementai nebemadingi, kas signalizuoja apie tautinės tapatybės netektis.

Trečiąją sesiją, pavadintą „Kūrybinė asmenybė ir istorinio laiko kontingencija“, kurios pagrindiniu akcentu tapo viena ryškiausių XX a. lietuvių kultūros asmenybių – poetas ir publicistas Kazys Bradūnas, pradėjo etnologė Elena Bradūnaitė-Aglinskienė, papasakojusi apie prasmingą tėvo egzistenciją, neatsiejamą nuo literatūros, dailės, muzikos, teatro, kitų dvasinės bei intelektualinės išraiškos formų. Kitas Kaziui Bradūnui skirtas pranešimas – dr. Gedimino Mikelaičio „Kultūrinis renesansas ir tautinė tapatybė Kazio Bradūno publicistikoje“ – atskleidė tautinės tapatybės paieškas, kurios pasireiškė po Antrojo pasaulinio karo ir buvo susijusios su moraliniu idealu. Prelegentas pažymėjo, kad kultūra formuoja tapatybę simboliškai. Ją lemia ir sąmoningas apsisprendimas.

Yra ir toks reiškinys, kaip „egzilinė tapatybė“. Egzistuoja „šildanti“ ir „šaldanti“ tautinė tapatybė. Tyrinėtojo nuomone, K. Bradūnui yra būdinga „šildanti“ tapatybė. „Šaldanti“ tuo tarpu reiškia „krištiškai apmąstyti“, „ironizuoti“, „nukenksminti“, kas laikytina dekonstrukcine tautine tapatybe – šio termino K. Bradūnas nevartojo, bet rašė apie „savuotę“, kaip neginčytiną lietuvių kultūroje, kaip bekompromisinę lietuviybės idėją. Tautos išlikimo garantas – lietuviybės išlikimas.

Ši tema įvedė į probleminę literatūros ir meno sąveikos pranešimų bloką. Dr. **Manfredas Žvirgždas** pranešime „**Konservatyvus poetas revoliucijų laikais: Maironio socialinis kritizmas ir socializmo kritika**“ apžvelgė Maironio, kaip socialinio kritiko, raišką, kuriai priskirtini ir jo kūriniai, ir libretas „Kame išganymas?“. Dailėtyrininkės **Laimos Bialopetravičienės** pranešimas „**„Strėlė danguje“**“. **Vytauto Kasiulio ir Henriko Radausko kūrybos paralelės**“ skirtas dviejų kultūros sričių atstovų kūrybiniam bendravimui apžvelgti ir įvertinti. Pasak tyrinėtojos, jei H. Radauską galima pavadinti tapytoju poezijoje, tai V. Kasiulį – poetu tapyboje. Jų korespondencija atskleidė taktišką, santūrų polemizavimą, prasmingą kūrybinę partnerystę.

Dailėtyrininkė **Ilona Mažeikienė** pranešime „**Henrikas Šalkauskas ir Eva Kubos: peizažo dialogai**“ apžvelgė Australijos lietuvių, gyvenimo ir kūrybos partnerių, kūrybą, o menotyrinis **Reginos Urbonienės** pranešimas „**Romo Viesulo kūrybos laukas: didieji praradimai**“ buvo skirtas lietuvių egzodo menininkui, kurio kūrybos centre – žmogiško praradimo tema, pagrįsta dailininko gyvenimu ir kūryba. Dr. **Gin-**

Pranešimą skaito dr. Gintarė Bernotienė. III sesija „Kūrybinė asmenybė ir istorinio laiko kontingencija“, Vytauto Kasiulio dailės muziejus, 2017-12-07. Fot. Tomas Kapočius

tarė Bernotienė pranešime „**„Dilgėlė vėjo rankoj“**“: Tėvynės kraštovaizdžio meditacijos **Leonardo Gutausko, Jono Juškaičio ir Sigito Gedos poezijoje**“ pateikė bendrą trijų skirtingų autorių eilėraščių analizę, pabrėždama per poezijoje atskleidžiamą tėvynės kraštovaizdį išryškėjantį tautinį tapatumą.

Dr. **Ievos Mozūraitės-Novickienės** pranešime „**Savirefleksyvus realizmas: Lietuvos ir Rytų Vokietijos fotografų ryšiai iki Berlyno sienos griūties**“ nagrinėti sovietmečio lietuvių fotografų ryšiai su vokiečių kolegomis. Aptartos keliaujančios tarptautinės parodos „Kuo esi, žmogau“ ir „Apie laimę“, ypač populiarios VDR. Plačiau pristatyta 1970 m. Rytų Berlyne surengta Algimanto Kunčiaus fotografijų paroda, svarbi fotomenininko pažintis su

Pranešimą skaito prof. dr. Liudas Mažylis. IV sesija „Kultūrinė atmintis ir tapatybės sampratos kaita XXI amžiuje“, Nacionalinė dailės galerija, 2017-12-08. Fot. Gediminas Savickis

žymiais vokiečių fotografais. 1977 m. Vokietijoje surengus jaunųjų lietuvių fotografų parodą, analogiška draugystė prasidėjo iki šiol tebetrunka Romualdai Požerskiui, kurio darbai patekdavo į „Stern“ redakciją. Taip mezgėsi vaisingas bendradarbiavimas tarp lietuvių ir vokiečių kūrėjų fotografijos srityje.

Menotyrininkės **Birutės Pankūnaitės** pranešime „**Tapatybės vaizdinių kaita ir integracija: Nepriklausomybės laikotarpio šiuolaikinio lietuvių meno atvejai**“ lyginami dviejų kartų plačiai pripažintų tarptautiniu mastu lietuvių menininkų Deimanto Narkevičiaus ir dueto „Pakui Hardware“ (Ugnius Gelguda, Neringa Černiauskaitė) darbai, akcentuojant pertei-

kiamą tapatybės sampratą. D. Narkevičiaus atveju vizualinius *lamento*, minorines metaforas ir senamadiškumą ilgainiui keičia analitiniai *lamento*, situacijos tyrimai. Tai atitinka visuomenės poslinkius paskutiniajame XX a. „pokomunistiniame“ dešimtmetyje: pirmojoje jo pusėje sociologiniu požiūriu dominuoja veiksnys, faktorius, o ne struktūra, o antrojoje – struktūra ima vyruoti veiksnio atžvilgiu. D. Narkevičiaus kūriniai byloja apie trauminę tapatybę, tuo tarpu vėliau pradėjęs veikti duetas „Pakui Hardware“ jau koncentruojasi ties hibridinės tapatybės sąvoka. Visa tai vyksta integracijos į tarptautines meno erdves kontekste. Ši integracija – iš esmės pozityvus procesas, tačiau tai, kad jaunųjų nebevargina praeities traumos, negalima laikyti laiminga pasakojimo pabaiga.

Doc. dr. **Vaidą Ščiglienę** domina viešose vietose esančių meninio paveldo objektų grįžtamojo ryšio sistema. Jos pranešime „**Menininkas, epocha ir suvokėjas: atminties vietų paradoksai**“ analizuotos XX a. 8-ajame dešimtmetyje sukurtos skulptūros: Dalius Matulaitis „Stumbras“ Kaune ir Vlado Vildžiūno „Lietuviška baladė“ Vilniuje, kurios pastatytos įveikiant daug trukdžių ir problemų. Šiuo metu du paveldo objektai su viešomis istorijomis yra ne tik meno kūriniai – svarbus jų poveikis atminčiai, tapatumui. Mokslininkė atliko socialinį tyrimą ir juo remdamasi konstatavo, jog šiandien šios skulptūros yra nebylios, jų naratyvai nepakankami. Kai kurie žiūrovai pasakojimą suvokia, tačiau dauguma laiko jį nebesvarbia istorijos duotybe. Teigiama, kad ne mažiau svarbu yra rūpintis senais paveldo objektais, kadangi vyrauja pernelyg statiškas paminklų suvokimas.

Paskutinę – ketvirtąją – sesiją „**Kultūrinė atmintis ir tapatybės sampratos kaita XXI amžiuje**“, kurioje siekta tarpdisciplininio požiūriu įvertinti nacionalinės tapatybės sampratos kaitą, aptariant ją įtakojusius Lietuvos ir pasaulio kultūros raidos procesus, pradėjo konferencijos garbės svečias prof. dr. **Liudas Mažylis** su pranešimu „**Vasario 16-osios Aktas: kontekstai ir trajektorijos**“. Jis pristatė Vasario 16-osios akto suradimo 2017 m. kovo 29 d. Vokietijos užsienio reikalų ministerijos Politiniame archyve istoriją ir aptarė istorinio dokumento versijų klausimus.

Minint valstybės atkūrimo šimtmetį yra svarbu apmąstyti, ne tik kaip XX a. istorinės pertvarkos skatino naujas individualias ir kolektyvines tapatybes, nustatyti iškilų asmenybių kūrybinės veiklos, Lietuvoje bei išeivijoje veikusių institucijų reikšmę kultūros ir mokslo plėtotei, bet ir kritiškai pažvelgti į XXI a. visuomenės vertybines nuostatas. Pagrindinė dr. **Vytauto Rubavičiaus** pranešimo „**Atminties industrijos: prisiminimo etika ir estetika**“ tema – įsivyravęs vartojimo kapitalizmas, kuris suprekina visus gyvenimo aspektus. Atminties industrija suvokiama kaip *re-make*’ai – asmenukėmis ir medijomis įmuziejinama savo pačių patirtis. Skleidžiasi visagalys dizainas, aprėpiantis visas veiklas. Nieko neįsivaizduojame be rinkodaros, į žmogų žvelgiama kaip į išteklius. Keliamas klausimas, kaip veikia etiniai principai, kai klesti tik „projektai“ ir „programos“.

Dr. **Elvyros Usačiovaitės** pranešime „**Antanas Tyla apie lietuvių pilietinės tapatybės kaitą**“ aptarta istoriko Antano Tylos kūrybinė veikla, pabrėžtos ir šiandien reikšmingos įžvalgos apie pilietiškumo kai-

tą, kai XX a. pradžioje buvę slaptų mokyklų mokiniai tapo visuomenės veikėjais – tai rodo jau susiformavusią tautinę tapatybę, nes žmonės rėmė, kurios kontekste svarbiausia yra Nepriklausomybės idėja, išreikšta 1918 m. vasario 16-ąją ir 1990 m. kovo 11-ąją.

Prof. dr. **Dalia Kuiziniene** savo pranešime „**Lietuvių išeivijos draugijos: tarp bendruomeninio ir kultūrinio įsipareigojimo**“ akcentavo išeivijos kultūrinio darbo aktyvumą ir produktyvumą. Detaliau pristatydama Stasio Barzduko, tarpukario lituanisto, mokytojo, Alytaus gimnazijos direktoriaus, atvejį, ji iškelė retorinį klausimą: ar išmokome išeivijos pamokas?

Doc. dr. **Romualdas Juzefovičius** savo pranešime „**Akademinė raiška kultūroje: tarpukario Lietuvos publicistikos palikimas ir refleksijos**“ pabrėžė tarpukario akademinės publicistikos aktualumą. Leidiniai „Vairas“, „Židiny“, „Naujoji Romuva“ buvo skirti ne tik inteligentijai, bet ir platesniam skaitytojų ratui. Visus juos formavo profesūra. Kodėl teigiama, kad akademinis diskursas veikė kultūrinių žurnalų turinį? Todėl, kad juose pastebima mokslo žinių sklaida, visuomenės ugdymo ir kultūros socialinės paskirties sampratos, dėmesys etninių vertybių ir tradicijų palikimui. Tarpukario periodika turėjo ir neigiamų aspektų – joje (išskirtina „Naujoji Romuva“) dominavo siauras ideologizuotas požiūris.

Habil. dr. **Henryka Ilgievič** pranešimu „**Lenkų bibliofilų draugija Vilniuje ir jos kultūrinis vaidmuo**“ pratęsė kolegos svarstymus apie intelektualų įtaką kultūriniam gyvenime ir papasakojo apie 56 asmenis jungusią bendriją, kuriuos siejo meilė knygai.

Pranešimą skaito dr. Vytautas Rubavičius. IV sesija „Kultūrinė atmintis ir tapatybės sampratos kaita XXI amžiuje“, Nacionalinė dailės galerija, 2017-12-08. Fot. Gediminas Savickis

Dr. Margarita Matulytė pranešime „**Kitas žvilgsnis į tą pačią Lietuvą: XIX a. etnografija kolonizavimo procese**“ nagrinėjo etnografiją, kaip parankią kolonizatorių priemonę įsisavinant naujas teritorijas, kuri buvo strategiškai išnaudota ir carinės Rusijos užmačių Šiaurės vakarų krašte diegime. Etnografai ne tik rinko empirinius duomenis apie etnosų materialinę bei dvasinę kultūrą, bet ir rengė apibendrintas tautų charakteristikas, analizavo etnogenezę ir tam tikra prasme prognozavo santykių plėtotę, siūlė įvairius komunikacijos modelius, kurie paspartintų ir padėtų įgyvendinti rusifikavimo programą. Tyrinėtojos nuomone, vertinant XIX a. etnografijos sukauptų žinių patikimumą, svarbu išsiaiškinti etnografijos mokslo programines nuostatas bei politinio angažuotumo laipsnį vykdomos kolonizavimo politikos kontekste.

Doc. dr. Ina Pukelytė pranešime „**Žydu kultūra Lietuvoje: kultūrinės ir kolektyvinės atminties prieštaros**“ iškėlė teiginį, kad žydu teatro egzistavimas buvo nomadiškas, apibūdinamas *rizomos* sąvoka.

Tęsdama svarstymus apie Lietuvos žydu tapatumo problematiką, dr. Vilma Gradinskaitė pranešime „**Litvako tapatybė ir jos kaita**“ pažymi, kad gimus specifinei „štetlo“ kultūrai, pasireiškė ypatingas žydu ryšis su vietos žeme. Litvakai išsiskiria iš kitų žydu: jie mąstė racionaliai, buvo labai mokslingi, mažiau religingi, darbštūs, nesėkmingi versle, chasidų akimis – „stokojantys Dievo“.

Baigiamajame sesijos pranešime „**Nežinomas Algirdas Brazauskas: nuo „komunizmo statytojo“ iki vyriausiojo pramonininko**“ dr. Saulius Grybkauskas palietė sovietinį laikotarpį ir aptarė vienos ryškiausių politinių figūrų, jungiančių dvi epochas, biografiją.

Apeliuojant į Stefaną Zweigą, kuris lygina save su komentatoriumi, aiškinančiu per paskaitą rodomas skaidres: „laikas atplukdo vaizdus, o aš tik palydžiu juos žodžiais“, konferenciją lydėjo „vakarykštį pasaulį“ atspindinčios parodos: „Pajūrio kapinynų archeologija: išgelbėti baltų proistorės liudijimai“ Palangos gintaro muziejuje (kuratorė – dr. Sigita Baguzaitė-Talačkienė),

„Po Italijos saule: XVIII–XX a. I p. Lietuvos dailininkų kūryba“ Vilniaus paveikslų galerijoje (kuratorė – Dalia Tarandaitė), „Kazio Bradūno meno pasaulis“ Vytauto Kasiulio dailės muziejuje (kuratorės: Elena Bradūnaitė-Aglinskienė, Ilona Mažeikienė ir Regina Urbonienė).

Apibendrinant konferencijos turinį ir vertę galima išskirti kelis aspektus, kurie išryškina renginio išskirtinumą: išplėstinė tyrimo sričių sąveika, prasminga tarpinstitucinė partnerystė – Lietuvos kultūros tyrimų instituto, kaip mokslinio centro, ir Lietuvos dailės muziejaus, kaip nacio-

nalinio paveldo saugotojo, reprezentatyvumas – konferenciją globojo prezidentas Valdas Adamkus, tarpdalykinė komunikacija – dalyviai atstovavo net dvylikai mokslinių ir muziejinių institucijų, lokacijos išplėtimas – sesijos vyko net keturiose muziejinėse erdvėse Vilniuje ir Palangoje bei plati informacijos apie konferenciją sklaida televizijos, radijo ir kitomis žiniasklaidos priemonėmis.

BIRUTĖ PANKŪNAITĖ,
Tarpautinė dailės kritikų asociacija
AICA